

گفته‌او، بررسی‌های انجام شده نشان داده‌اند که بالا بودن نرخ سود بانکی عمدتاً به دلیل مشکلات ترازنامه‌ای بانک‌ها و راکد شدن دارایی آنها بوده که در کنار نقش نامساعد مؤسسات اعتباری غیرمجاز، به شکل گیری جنگ قیمتی در بازار پول و افزایش نرخ سود واقعی انجامیده‌است.

بر اساس اعلام سیف، رویکرد بانک مرکزی برای کاهش نرخ سود، رفع علل تنگنای مالی و ساماندهی مؤسسات اعتباری غیرمجاز بوده‌است. رئیس کل بانک مرکزی همچنین از کاهش نرخ سود بازار بین بانکی به ۱۷ درصد در اردیبهشت ۹۵ خبر داده‌است. با توجه به موارد یادشده، بانک مرکزی همزمان با کاهش تورم، کاهش نرخ سود بانکی را نیز در دستور کار قرار داد و پس از چند مرحله کاهش نرخ سود بانکی، تیرماه ۹۵، نرخ سود علی الحساب برای حساب‌های یک ساله به حداکثر ۱۵ درصد کاهش یافت. نرخ سود تسهیلات نیز ۱۸ درصد تعیین شد.

با این حال طبق گفته کارشناسان با وجود کاهش نرخ سود بانکی، متناسب با تورم هنوز هم فاصله زیادی در این ارتباط حس می‌شود و نرخ سود بانکی با تورم همخوان نیست. دولت اعلام کرده‌است که سیاستگذاری حوزه پولی خود را بر مبنای کاهش مجدد نرخ سود بانکی بنا خواهد گذاشت و البته شرایط تنگنای مالی بانک‌ها و معضلات ساختاری موجود زمینه را برای محافظه‌کاری سیاستگذاران و کارگزاران حوزه پولی و بانکی فراهم کرده و ادامه مسیر را کمی مبهم کرده‌است.

جراحی بزرگ نظام بانکی

سال‌هاست که درباره وضعیت نابسامان نظام بانکی کشور، یک اجماع حداکثری وجود دارد؛ اگرچه درباره ریشه مشکلات آن و راه حل رفع آن، وضعیت به کلی متفاوت است. این وضعیت نابسامان، طی سال‌های اخیر وسعت و عمق بیشتری یافته‌است. از سوی دیگر اتکای فراوان به منابع بانکی برای تأمین نیاز بخش‌های مختلف، در شرایطی که بانک‌ها با مشکلاتی چون انجماد دارایی‌ها و مطالبات معوق مواجه هستند، باعث شده که مشکلات نظام بانکی در بخش‌های مختلف اقتصاد نمایان شود و بر هدف گذاری رشد اقتصادی نیز تأثیر گذار باشد؛ چنان‌که بخش قابل توجهی از سیاستگذاری در تحریک تقاضا یا ارائه تسهیلات به بنگاه‌های تولید، عملاً در قیود فراوان مرتبط با نظام بانکی صورت می‌گیرد.

بانک مرکزی، برنامه‌ای را برای اصلاح نظام بانکی و مالی کشور تدوین کرده است که بخش اول آن در تیرماه به صورت عمومی منتشر شد. در بند نخست این برنامه تحت عنوان طرح مسأله آمده‌است: «به طور خلاصه، معضلات نظام بانکی را می‌توان در سه لایه طبقه‌بندی کرد. لایه اول معضلات بنیادین است که از جنس مسائل ساختاری و نهادی است. مسائلی مانند ضعف قوانین پولی و بانکی، ضعف قوانین و ساختارهای نظارت بانکی، ضعف قوانین حاکمیت شرکتی، گستره عمیق دخالت‌ها و سلطه مالی دولت بر نظام بانکی، ضعف زیرساخت‌های وام‌دهی امن، عمق کم سایر بازارهای مالی، ضعف در ابزارسازی و برقراری ارتباطات بین‌المللی، نمونه‌های مهم این حوزه را شامل می‌شود. لایه دوم، معضل کاهش درآمدزایی اختصار انجماد دارایی‌ها نامیده می‌شود. دارایی‌های منجمد در سه طبقه مطالبات غیر جاری بانک‌ها، بدهی‌های دولت،

سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌های بانک‌ها در طرح‌هایی که در شرایط فعلی تنها با زبان قابل ملاحظه قابلیت نقد شوندگی دارند، دسته‌بندی می‌شوند. در کنار این موارد، بزرگ شدن بانک‌ها تا نام با عدم افزایش سرمایه، سبب کاهش نسبت کفایت سرمایه شده، در نتیجه پوشش طبیعی بانک‌ها در قبال شوک‌های اقتصادی تضعیف شده و انگیزه سهامداران برای پذیرش ریسک بر اساس منابع مالی سپرده‌گذاران را افزایش داده‌است. لایه سوم نیز معضل جریان نقد بانک‌هاست که در قالب نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌ها، نرخ بالای سود و جنگ قیمتی بین مؤسسات مالی نمایان شده‌است.»

برنامه اصلاح نظام بانکی در سال ۱۳۹۵، شامل سه بسته «حل معضل جریان نقد و انجماد دارایی‌ها»، «ساماندهی بدهی‌های دولت» و «افزایش سرمایه بانکی» است.

لواجیحی برای اصلاح ساختارهای بانکی

بانک مرکزی در این راستا، دو لایحه با عنوان‌های «قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران» و «قانون بانکداری» تهیه کرده که قرار است جایگزینی برای قانون پولی و بانکی و قانون عملیات بانکی بدون ربا باشند. از جمله اقدامات مهم و البته پرحاشیه برای اصلاح نظام بانکی می‌توان به تصمیم بانک مرکزی برای بهبود افشای اطلاعات و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری اشاره کرد.

چند هفته مانده به پایان سال ۹۴ بود که بانک مرکزی، بخشنامه‌ای را در راستای تهیه صورت‌های مالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در چارچوب IFRS (استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی) ابلاغ کرد. ابلاغ صورت‌های مالی، چالش‌هایی را میان بانک مرکزی و سازمان حسابرسی به وجود آورد. در یک سوسازمانی قرار داشت که مطابق قانون، وظیفه تدوین استانداردها و حسابرسی شرکت‌های دولتی را بر عهده دارد و در سوی دیگر بانک مرکزی که در حال اجرای گام به گام IFRS است. این اختلاف باعث تعویق در برگزاری مجمع‌های بانکی شد که تمام بایکس زیادی از سهام آنها در اختیار دولت است؛ اگرچه بانک‌ها کاملاً خصوصی در این خصوص همکاری کردند. نهایتاً در مردادماه ۹۵، بانک مرکزی، وزارت امور اقتصاد و دارایی و سازمان حسابرسی، در جلسه‌ای درباره صورت‌های مالی به توافق رسیدند. در نتیجه موسسه‌های اعتباری موظف شدند تا پایان مردادماه، صورت‌های مالی خود را مطابق نمونه ارائه شده از سوی بانک مرکزی تنظیم و ارائه کنند. البته این اتفاق نیفتاد و معضلات حسابرسی بانک‌ها در این جریان بیش از پیش نمود پیدا کرد. نهاد بانک‌ها در بورس بسته ماند و البته در بهمن ماه نمود چند بانک باز شد که اکثر آنها شاهد سقوط شاخص سهام خود بودند. در توافقی دیگر قرار شد که صورت‌های مالی سال ۹۴ بانک‌ها همانند سابق ارائه شده ولی از سال ۹۵ این صورت‌ها کاملاً مطابق توافق پیشین بانک مرکزی و وزارت اقتصاد و بر مبنای صورت‌های تنظیمی جدید ارائه شود.

اعمال سیاست‌های تحریک تقاضا

سیاست‌های تحریک تقاضا، به عنوان بخشی از سیاست‌های دولت برای رونق اقتصادی سال ۹۴ معرفی شدند که پرداخت تسهیلات برای خرید خودرو و معرفی کارت اعتباری برای خرید کالا، از جمله ابزارهای آن بود. با این حال اگرچه در زمینه تسهیلات خرید خودرو شاهد گشایش‌هایی بودیم اما کارت اعتباری خرید کالا عملاً بدون اینکه نتیجه خاصی در برداشته باشد به فراموشی سپرده شد.

همچنین بانک مرکزی در شهریور ۹۵ بخشنامه صدور کارت‌های اعتباری را به شبکه بانکی ابلاغ کرد. بر این اساس کارت‌ها در سه سطح برنزی (تا سقف ۱۰ میلیون تومان)، نقره‌ای (تا سقف ۳۰ میلیون تومان) و طلایی (تا سقف ۵۰ میلیون تومان) صادر شده و امکان خرید انواع کالا و خدمات به وسیله آنها وجود داشت.

صاحبان کارت می‌توانستند بدهی خود را ظرف مدت ۱۲ تا ۳۶ ماه بپردازند. به گفته میرمحمدصادقی، مدیرکل اعتبارات بانک مرکزی، مجموعاً ۴۲۰ میلیارد تومان برای این کارت‌ها در نظر گرفته شده بود که بانک مرکزی این رقم از منابع خود را در اختیار سه بانک صادرات، ملی و رفاه قرار داد.

تحریک تقاضا در بازار مسکن

سیاست تحریک تقاضای دولت، صرفاً به خرید کالا و خدمات محدود نبود و دولت طی سال ۹۵ پرداخت وام برای خرید و ساخت مسکن را نیز بیش از گذشته در دستور کار قرار داد. اواخر سال ۹۴ بود

که شورای پول و اعتبار تسهیلات ۱۶۰ میلیون تومانی (باسپرده) و ۱۰۰ میلیون تومانی (بدون سپرده) را برای زوج‌های جوانی که قبلاً خانه نداشته‌اند، تصویب کرد. نرخ سود تسهیلات نیز روند نزولی داشته و از ۱۳ به ۱۱ درصد رسید. البته نرخ سود تسهیلات در نیمه‌های سال ۹۵ به ۹ درصد کاهش یافت و دولت محرک‌های خوبی برای ورود زوج‌ها و خانه‌اولی‌ها به حوزه خرید مسکن صورت داد.

بر این، سال ۹۵ نخستین بار اوراق رهنی به پشتوانه تسهیلات رهنی مسکن از طریق بانک مسکن منتشر شد. ۳۰۰ میلیارد تومان اوراق منتشره از طریق بانک مسکن، ظرف کمتر از یک دقیقه به فروش رفت. به گفته رئیس سابق سازمان بورس، «اوراق رهنی مسکن می‌تواند به نقد شوندگی دارایی‌های سیستم بانکی کمک کرده و امکان تسهیلات دهی بانک‌ها در بخش مسکن را افزایش دهد.»

تسهیلات ۱۶ هزار میلیارد تومانی برای عبور تولید از رکود

تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌ها، از جمله برنامه‌های دولت برای رونق اقتصادی بود که طی سال گذشته روند روبه‌رشدی را تجربه کرد. بر اساس آمارهای اعلامی میرمحمدصادقی، مدیرکل اعتبارات بانک مرکزی، در سال گذشته ۴۱۷ هزار میلیارد تومان تسهیلات پرداخت شده که افزایش بیش از ۲۲ درصدی رانست به سال ۱۳۹۳ نشان می‌دهد. از این رقم، ۱۲۲ هزار میلیارد تومان به بخش صنعت پرداخته شده‌است. از مجموع تسهیلات پرداختی، ۲۶۳ هزار میلیارد تومان صرف تسهیلات در گردش شده که سهم صنعت از آن ۱۰۰ هزار میلیارد تومان بوده‌است. همچنین طبق آمار اعلام شده در ۸ ماهه سال ۹۵ نیز اکثر تسهیلات ارائه شده توسط بانک‌ها به تأمین سرمایه در گردش بخش تولید اختصاص یافت.

در این میان دولت تأکید ویژه‌ای بر تأمین مالی بنگاه‌های با اندازه کوچک و متوسط، داشته و بانک مرکزی در اردیبهشت‌ماه ۹۵ بخشنامه‌ای برای آن منتشر کرده‌است. بر اساس این بخشنامه، قرار شد هشت گروه از بنگاه‌ها در اولویت دریافت تسهیلات قرار گیرند که از آن جمله می‌توان به بنگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط که از بازار محصول مناسبی برخوردارند، بنگاه‌های تولیدی متوقف یا در حال فعالیت کمتر از ظرفیت اسمی، بنگاه‌هایی که تسهیلات دریافتی قبلی را در محل موضوع قرار داد تسهیلات اعطایی مصرف کرده‌اند، بنگاه‌هایی که از میزان اشتغال پایدار و توجه‌پذیری بیشتری برخوردار باشند و طرح‌های با پیشرفت فیزیکی بالای ۶۰ درصد اشاره کرد. متعاقباً در خردادماه، رئیس کل بانک مرکزی طی نامه‌ای خطاب به مدیران عامل بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، خواستار تخصیص ۱۰ درصد از تسهیلات اعطایی به این بنگاه‌های اقتصادی شد.

بر اساس پیش‌بینی‌ها قرار بود ۱۶ هزار میلیارد تومان تسهیلات به واحدهای تولیدی کوچک و متوسط پرداخت شود که به گفته قائم مقام وزیر صنعت، معدن و تجارت، این رقم به ۷۵۰۰ تا ۱۲ هزار واحد تولیدی اختصاص پیدا خواهد کرد. بر اساس آخرین آمار بانک مرکزی و بانک‌ها تا آخر بهمن ماه بیش از ۱۵ هزار میلیارد تومان تسهیلات به بیش از ۲۱ هزار بنگاه اقتصادی پرداخت شده که نشان دهنده تحقق و عبور از هدفگذاری اعلام شده‌است.

احیای تولید و صادرات نفت ایران

تولید و صادرات نفت ایران که به تبع تحریم‌ها دچار رکود شدیدی شده و زمینه برای کاهش شدید سهم ایران از بازار نفت فراهم شد در سال ۹۵ شاهد یک جهش و احیای سریع بود. تولید نفت ایران طبق آخرین آمار به بیش از سه میلیون و نهصد هزار بشکه در روز رسید و صادرات نفت هم به تبع آن اکنون به بالغ بر ۲ میلیون و چهارصد هزار بشکه در روز رسیده‌است که اتفاق مهمی در عرصه انرژی و اقتصاد کشور محسوب می‌شود. نفت مهم‌ترین منبع درآمدی دولت محسوب می‌شود و به دنبال این احیای تولید و صادرات ایران می‌توان گفت که این نقطه اتکای درآمدهای کشور اکنون در مسیر مناسبی قرار دارد.

نرخ رشد اقتصادی ۷.۴ درصد

رشد اقتصادی که در فصل‌های متوالی تحت تأثیر رکود موجود در اقتصاد کشور و همچنین نزول شدید تولید و صادرات نفت ایران نرخ‌های منفی و در وضعیت‌های بهتر نرخ‌های اندکی بالای صفر را تجربه می‌کرد در نیمه نخست ۹۵ به ۷.۴ درصد رسید. اعلام این نرخ از منظر کارشناسان دو علت برجسته داشت اولی افزایش تولید و صادرات نفت ایران و دوم رشد گروه‌های صنعت و کشاورزی. مخصوصاً در حیطه صنعت رشد خود را افزایش چشمگیری را تجربه کرد. همچنین با افزایش تولیدات کشاورزی نیز نرخ این گروه مثبت اعلام شد و حتی خدمات نیز از این رشد مستثنی نشد. در قیاس بانرخ رشد منفی ۶.۸ در اوایل آغاز به کار دولت یازدهم، این نرخ رشد مثبت که البته در دوسه سال اخیر با نوساناتی همراه بوده نشانگر این بود که خروج اقتصاد از رکود آغاز شده‌است. با این حال اهنگ شتابان نرخ رشد اقتصادی برای سال ۹۶ و بعد از آن هم طبق برآوردهای صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی ادامه خواهد داشت.